
Selv mordet som befrielse fra psykisk smerte

HAR DU LEST?

Det er et empirisk faktum at stemningslidelser (særlig bipolare lidelser) og relaterte lidelser som alkoholisme og suicidalitet, er hyppigere hos forfattere enn i befolkningen ellers. Og blant forfatterne tar poetene oftest livet av seg uten at vi har noen klar oppfatning om hvorfor. Kan det være at i romanskriving får forfatteren fortalt seg selv sitt livs historie i en form for narrativ egenerapi, mens poeten bare setter ord på sin smerte uten å få noen empatisk, psykoterapeutisk tilbakemelding fra en leser? Er poeten oftere i total isolasjon? En bok om og av den østerrikske poeten Georg Trakl (1887 – 1915), som nylig er kommet på norsk, illustrerer godt disse fenomener. Ved siden av en biografi og et interessant etterord av gjendikteren Arild Vange, inneholder boken Trakls ca. 65 dikt fra hans to diktsamlinger (1913 og 1915) og et tidsskrift.

Er det mulig å gjendikte syngende setninger i et annet språk? Arild Vange har en interessant refleksjon over sin gjendiktning, og bemerker bl.a. at det mer er snakk om å fortyske det norske språk enn å fornorske Trakl. Men fordi nettopp ordene og deres klang er så viktig, gjengis hvert dikt både på tysk og norsk. Jeg er meget svak i tysk. Men det var likevel en opplevelse først å lese den tyske versjonen høyt og lytte til ordenes klang. Og deretter ta imot Trakls bilder som formidler en gjennomgående grunnstemning av melankoli og av dødens nærhet som kan minne noe om Pär Lagerkvists samling *Aftonland*. Kolleger som prøver å holde slike følelser borte, bør kanskje unngå denne boken. Men den som har kjent depresjonens svartsyn og ønsker å treffe en likesinnet, har ikke noe å frykte.

Selv om Trakl påstod at han ikke hadde noe å meddele i sine dikt, forteller han oss likevel noe om seg selv. Allerede i det aller første diktet i den første samlingen, møter vi vandreren som prøver (forgjeves?) å mestre de mørke krefter med rusen:

Mitt hjerte mot kveld

- *Om kvelden hører men flaggermus skrike.*
- *To ravnsorte hester springer på marken.*
- *Den røde lønnen suser.*
- *Vandreren blir var den lille kneipen ved veien.*
- *Herlig smaker ung vin og nøtter.*
- *Herlig: beruset å tumle inn i den tussmørke skogen.*
- *Gjennom sorte grener toner smertelige klokker.*
- *På ansiktet drypper dugg.*

Også to år senere (utgitt post humt) er døden fortsatt nær selv når det er sommer.

Sommer

- *Om kvelden tier klagen*
- *fra gjøken i skogen.*
- *Dypere bøyer kornet seg, den røde valmuen.*
- *Sort tordenvær truer*
- *borte ved åsen.*
- *Gresshoppens gamle sang*
- *dør hen på marken.*
- *Ikke et blad beveger seg*
- *på kastanjen.*
- *Og i vindeltrappen bruser din kjole.*
- *Stille lyser kjerten i rommets mørke;*
- *en sølvblank hånd slukket den;*
- *vindstille, stjernetom natt.*

Og i sitt aller siste prosadikt, *Åpenbaring og undergang*, som ble utgitt etter hans død, beskriver Trakl sin fantasi om hvor forløsende selvmordet vil bli, en fantasi han nok har felles med ikke så få i hans situasjon. Plassen tillater bare å sitere deler av siste del:

«Men da jeg gikk ned fjellstien, grep vanviddet meg og jeg skrek høyt i natten, og da jeg bøyde meg over det stumme vannet med sølvblanke fingrer, så jeg at mitt ansikt hadde forlatt meg: Ta livet av deg! Sukkende hevet en gutts skygge

seg i meg og så strålende på meg fra krystalløyne, slik at jeg sank gråtende ned under trærne og den mektige stjernehvelvingen...

Da jeg gikk inn i den skumrende hagen, og det ondes skikkelse var veket fra meg, ble jeg omsluttet av nattens hyasintstillhet; og jeg dro med en buet båt over det hvilende tjernet og søt fred rørte ved min forstenede panne. Stum lå jeg under de gamle piletrærne, og den blå himmel var høyt over meg og full av stjerner; og da jeg betraktende døde hen, døde angst og den dypeste smerte i meg; og guttens blå skygge løftet seg strålende i mørket, sart sang; på månevinger løftet søsterens hvite ansikt seg over de grønnende trekronene, krystallklipper. »

PerVaglun

Institutt for medisinske atferdsfag

Universitetet i Oslo

Da den 27 år gamle Georg Trakl døde av en overdose kokain, avsluttet han et liv sterkt preget av stadige anfall av sterk angst og dype depresjoner som han fra tidlig barndom desperat forsøkte å døyve med opium, veronal, kloroform, alkohol og kokain. Første gang han hoppet i vannet var han fem år gammel, siste gang 26 år. Som barn hadde han hallusinasjoner hvor en mann med kniv stod bak ryggen hans. Disse forsvant da han var 12 år, men kom tilbake de siste tre år av hans liv. Til tross for en utvilsom høy intelligens, klarte han ikke vanlig skole, og klarte aldri en vanlig jobb. Han beskrev sitt liv som preget av vekslinger mellom en vanvittig angst og korte perioder med skapende muligheter: «Jeg har følt, luktet og kjent de frykteligste muligheter i meg og hørt demonene hyle i blodet, tusen djevler med brodder som gjør kjødet vanvittig. For et grusomt mareritt! Forbi! I dag har denne visjonen av virkeligheten løst seg opp i intet igjen, tingene er fjerne, deres stemmer er fjernere, mitt øre er helt besjelet og igjen lytter jeg til melodiene jeg har i meg, og igjen drømmer mitt bevingede øye sine bilder som er skjønnere enn all virkelighet! Jeg er til stede i meg selv igjen, i min egen verden! Hele min skjønnne verden full av uendelig vellyd». Og det var denne vellyd Trakl forsøkte å få til i sine dikt, selv om det slett ikke bare var vellyd han lyttet til fra sitt indre, oftest heller «et infernalsk kaos av bilder og rytmer» som trengte seg på. Som hos forbildene Rimbaud, Verlaine og Baudelaire lot han i diktene skillet mellom fantasi og virkelighet oppheves, noe som nok ikke var så vanskelig tatt i betraktning hans lange perioder på psykosegrensen. Ordenes uendelige vellyd og bildenes dynamikk var det viktige for Trakl. Han skrev «syngende setninger» angivelig uten noe budskap, og påstod at «man kan ikke meddele seg med dikt. Man kan over hodet ikke meddele seg». Så isolert må han ha opplevd seg. Likevel ble han en av det 20. århundrets mest betydelige tyskspråklige diktere. Og for oss medisinerere en formidler av det melankolske menneskes indre og ytre verden.

Publisert: 20. september 2002. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 17. februar 2026.